

Ergenlerde Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantılarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevlerinin Rolü

The Role of Family Functions as the Predictors of Childhood Abuse Experiences among Adolescents

İdris KAYA*

A.Rezan ÇEÇEN-EROĞUL**

MEB

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Öz

Bu çalışmanın amacı, ergenlerin çocukluk dönemi fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismar yaşantılarının yordayıcısı olarak aile işlevlerinin incelenmesidir. Bu kapsamda, Gaziantep İli'nde liselerde öğrenim gören 324 (173 kız, 151 erkek) ergene Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ) uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, ÇÖYÖ'nün fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismar boyutları ile ADÖ'nün tüm boyutları arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Lojistik regresyon analizi sonucunda tüm bağımsız değişkenleri kapsayan modelin, başlangıç modeline göre ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantılarına göre yüksek ve düşük gruplara ayrılmasını anlamlı olarak daha iyi yordadığı tespit edilmiştir. Yordayıcı değişkenlerin tümünü kapsayan model, fiziksel istismarın % 64'ünü, duygusal istismar ve ihmalin % 69'unu ve cinsel istismarın %10'unu açıklamaktadır. Hosmer ve Lemeshow sonuçlarına göre fiziksel istismar ve duygusal istismar-ihmal için model veri uyumu yeteri düzeyde iken cinsel istismar için bu uyum yeterli düzeyde değildir. Walt istatistiği sonuçlarına göre fiziksel istismar için ADÖ'nün "gereken ilgiyi gösterme" ve "genel işlevler" duygusal istismar-ihmal için "iletişim", cinsel istismar için ise "Roller" boyutu modele anlamlı katkı sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: İstismar, aile işlevleri, ergen.

Abstract

The purpose of this study is to examine the family's functions as the predictor of physical, emotional and sexual childhood abuse of adolescents. In this context, the Family Assessment Device (FAD) and Childhood Trauma Questionnaire (CTQ) were conducted with 324 adolescents (173 male/ 151 female) studying in public high schools. The findings show that there is a positive correlation between physical abuse, emotional abuse-neglect and sexual abuse dimensions of CTQ and all the dimensions of FAD. As a result of the logistic regression analysis the model including all the variables was significantly better at predicting the separation of adolescents' childhood abuse experiences than the initial model. The model including all the predictor variables explains 64% of physical abuse, 69% of emotional abuse and neglect 10% of sexual abuse. According to the Hosmer and Lemeshow results, model data harmony is adequate level for physical abuse and emotional abuse-neglect, but it is inadequate for sexual abuse. According to the result of Walt statistics, "affective involvement" and "general functions" contribute to the physical abuse, "communication" contributes to emotional abuse-neglect and "roles" contributes to the sexual abuse.

Keywords: Abuse, family functions, adolescent.

* Uzm. Psik. Dan. İdris KAYA, Milli Eğitim Bakanlığı, id_kaya@hotmail.com

** Doç. Dr. A.Rezan ÇEÇEN-EROĞUL, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, rezancecen@mu.edu.tr

Summary

Purpose

Childhood traumas are negative experiences which can cause complex psychological problems affecting one's whole life. It has a great importance in determining the variables that may be an element of risk in terms of these experiences for the prevention and decrease of abuse experiences. The purpose of this study was to investigate family functions as the predictors of adolescents' physical, emotional and sexual childhood abuse experiences. The research is conducted with 324 adolescents who are in 9th, 10th, 11th, 12th classes in public high schools during 2011- 2012 in Gaziantep, Turkey. The sample consisted of 173 (53.4%) female and 151 (46.6%) male. The mean age of the sample was 16.97 (SD=1.22). To collect data Family Assessment Device (FAD) and Childhood Trauma Questionnaire (CTQ) were applied to the students. The dependent variables did not show normal distribution thus, they are categorized according to median and quartile deviation. The Logistic regression technique was used to analyze data.

Results

The findings have shown that there are significant positive relationship between all dimensions of family functions (Problem Solving, Communication, Roles, Affective Responsiveness, Affective Involvement, Behavior Control, General Functions) and all dimensions of childhood trauma experiences (Physical Abuse, Emotional Abuse-Neglect and Sexual Abuse). The highest correlation was found between emotional abuse and neglect experience and family functions, and the lowest correlation was between sexual abuse and family functions.

As a result of the logistic regression analysis, it was observed that the model including all independent variables was significantly better than the initial model at predicting the separation of high or low groups of adolescents according to physical abuse, emotional abuse-neglect and sexual abuse experiences. The Model including all predictor variables explained the 64 % of physical abuse, 69% of emotional abuse-neglect and 10 %of sexual abuse.

According to the results of Hosmer and Lemeshow (2000), which are evaluating the model as a whole, model data compliance of physical abuse and emotional abuse-neglect dimensions was adequate; the harmony was inadequate in sexual abuse. In respect of the Wald statistics (Fears, Benichou, Gail (1996) investigating the contribution of each variable in the model, FAD's dimensions had a significant contribution to the model as physical abuse "affective involvement" and "general functions" for emotional abuse-neglect "communication", for sexual abuse in the "Roles".

Discussion

The results have shown that family functions predict the physical abuse and emotional abuse-neglect relatively better than sexual abuse. Family functions and its subscales evaluates the family pattern and the relationships and interactions of the family members, therefore low quality of family functioning, limiting the child; insulting, blaming, intimidation may cause the emotional abuse-neglect (WHO, 2006). When physical abuse is thought as parents' battering the child or causing a visible damage to the child (Topçu, 2009), so a child growing in such a family may have a negative perception of family functions. The majority of people who show the behavior of sexual abuse have no psychological disorder apart from the abuse; it may result in family functions' being inadequate for predicting the sexual abuse (Çavlin-Bozbeyoğlu, 2009).

As a result of the analysis, affective involvement and general functions of FAD significantly contribute the physical abuse and the communication dimension contributes to the emotional abuse-neglect. The affective involvement dimension investigates the family members and whether they give importance to each other or not and, general functions dimension investigates the proximity and confidence to each other. Physically abused individuals' confidence in their

families will decrease; therefore these variables are effective in predicting the physical abuse. Family members may have insulting or offensive words or behaviors including emotional abuse –neglect when the family has dysfunctional communication patterns. In this study, it is stated that “roles” dimension of FAD has a significant contribution for predicting the childhood sexual abuse of adolescents. There is a relationship between the different dimensions of FAD and sexual abuse according to the studies evaluating the sexual abuse and family functions together (Önen-Doğan, 2009; Yılmaz 2009). Irresponsible family members, uncertain separation of duties and dissatisfied family members about their roles can be the reasons of sexual abuse experiences. On the other hand, according to the social learning theory if the parents don't fulfill their roles or they remain passive in the family, the children of that family will be inadequate in protecting themselves against sexual abuse.

Conclusion

In conclusion, the family functions physical abuse and emotional abuse-neglect can be estimated in a high level whereas sexual abuse can be predicted with a weak level, and this may be helpful for the prevention of abuse.

Giriş

Toplumların geçmişine bakıldığında, çocuklara kötü davranımın insanlık tarihi kadar eski olduğu görülecektir. Eski çağlarda bazı çocuklar öldürülme, ölüme terk edilme, kazanç kaynağı olarak görülme, köle olarak satılma veya çalıştırılma gibi farklı istismar türlerine maruz bırakılmışlardır (Polat, 2008). İstismar, on sekiz yaş altı çocukların sağlığına, yaşamına, gelişimine veya saygınlığına gerçek veya gizli zarar ile sonuçlanan her türlü fiziksel ve duygusal kötü davranışı, cinsel istismarı, ihmali, dikkatsizliği, ticari ve diğer sömürüleri kapsar (WHO, 2006, 2010). İstismar yaşantılarının yaygınlığı ile ilgili farklı istatistiksel sonuçlara rağmen uluslararası çalışmalarda kadınların yaklaşık % 20'sinin, erkeklerin ise yaklaşık % 5-10'unun çocukluk döneminde cinsel istismara maruz kaldıkları, tüm bireylerin ise % 25-50 oranında fiziksel istismara maruz kaldığı bildirilmektedir (WHO, 2010).

İstismar, çocukların bedensel, sosyal ve psikolojik sağlığını kısa, orta ve uzun vadede ciddi bir şekilde etkileyen bir olgudur. Özellikle kendisini korumakla yükümlü kişiler tarafından kötü muameleye maruz kalması, çocuğu psikolojik açıdan derinden etkiler (Topçu, 2009). İstismara uğrayan bireyler üzerinde yapılan çalışmalarda, istismar sonrasında ilk olarak olaya yönelik olumsuz yaşantının zihinde tekrar tekrar ve zorlayıcı bir şekilde canlanması, uyku sırasındaki kâbuslarla olayı yeniden yaşıyormuş gibi etkilenme, uyku sorunları, aşırı irkilme... gibi travma sonrası stres bozukluğu ve akut stres tepkisinin en sık rastlanan belirtiler olduğu bildirilmektedir (Gölge, 2005; Öztıp ve Özcan, 2010). Çocukların fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismarın orta ve uzun vadeli etkileri incelendiğinde ise çocukluk döneminde yaşanan istismar yaşantıları bireyin yetişkinlik dönemindeki uyum düzeyini yordadığı (Higgins ve McCabe, 2003), istismara uğrayan bireylerde anksiyete ve depresif bozukluklar (Er, 2010; Meyerson, Long, Miranda ve ark. 2002; Önen-Doğan, 2009), yeme bozuklukları (Kent, Waller ve Dagnan, 1999), cinsel problemler, (Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison,1996) ve madde kullanımı (Bernstein, Fink, Handelsman, Foote, Lovejoy, Wenzel, Sapareto, ve Ruggiero,1994), yüksek düzeyde kural dışı davranışlar (Bal, 2010; Bulut, 2010), düşük benlik saygısı (Mullen ve ark. 1996) gibi birçok psikolojik problemin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Bulut ve Çeçen-Eroğul (2011) ergenlerin kuraldışı davranışlarının yordayıcılarını belirlemeye yönelik yaptıkları lojistik regresyon analizinde çocukluk dönemi fiziksel ve cinsel istismar yaşantılarının ergenlerin kuraldışı davranışlarını yordama modeline anlamlı katkı sağladığını tespit etmişlerdir.

Aile, çocuğun etkileşime girdiği ilk sosyal çevredir. Bireylerin sağlıklı sosyal ve duygusal özellikler geliştirebilmesi için sağlıklı aile fonksiyonlarının olması büyük önem taşımaktadır. Bütün aileler; ilişkiler, karar verme, roller ve işbölümü ile ilgili bazı yapılara sahiptir (Hepworth,2010).

Ergenlik dönemi çocuğun aileden bağımsızlaşarak, bir kişilik ve kimlik geliştirmeye çalıştığı, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir. Ergenlik yıllarında çocuğun sağlıklı aile işlevlerine sahip olması, ergenin psikolojik sağlığını ve davranışlarını etkiler. Özatça (2009) aile işlevlerinin ergenlerin sosyal ve duygusal yalnızlıklarını yordadığını, Kalyencioğlu ve Kutlu (2010) aile fonksiyonlarını sağlıklı algılamamanın ergenlerin uyum düzeylerini azalttığını, Palabıyıkoglu, Azizoğlu, Özayar ve Ercan, (1993) sağlıklı aile fonksiyonlarına sahip bireylerin, sağlıklı fonksiyonlara sahip bireylerden daha yüksek düzeyde intihar girişiminde bulduklarını bulmuşlardır.

Ergenin içinde yaşadığı aile özellikleri onun istismar yaşantıları açısından risk altında olup olmamasını etkiler. Anne-babalara, aile yapısına, ailenin demografik özelliklerine ait bazı özellikler çocukların istismar yaşantılarına açık hale gelmesini etkileyebilir (Er, 2010; Tuna, 2010). Herrenkohl ve Herrenkohl, (2007) çocuk istismarı ile aile içi çatışmalar, anne-babaların kişisel sorunları ve aileye dışarıdan gelen stres kaynakları arasında çok güçlü bir ilişki olduğunu bildirmektedir. Higgins ve McCabe (2003) ise yaptıkları çalışmada, çocukluk dönemindeki aile uyumu, aile bütünlüğü ve gelenekselliğinin çocuk istismar düzeyinin yordayıcıları olduğunu tespit etmişlerdir. Annelerin stresle başa çıkma tarzı, sürekli öfke düzeyi ve öfke ifade tarzı ile çocukların istismar yaşantıları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Tuna, 2010). Cinsel istismar sonrasında çocukların ve anne-babalarının duygusal süreçlerinin yordayıcılarına yönelik Manion, Firestone, Cloutier,,Ligezinska, McIntyre, Ensom (1998) tarafından yapılan araştırmada, çocuklarının istismarı sonrasında annelerin ebeveynlik rolündeki doyumunun, algıladıkları desteğin onların ilk duygusal fonksiyonlarının yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada çekinme belirtilerinin, çocuğun içselleştirme davranışının ve annenin ilk duygusal fonksiyonlarının uzun vadeli duygusal işlevleri yordadığı belirlenmiştir.

Önen-Doğan (2009) tarafından yapılan cinsel istismara uğrayan ve uğramayan ergenlerin aile fonksiyonlarının karşılaştırıldığı çalışmada, cinsel istismar yaşantısı olan ergenlerin Aile Değerlendirme Ölçeği'nin (ADÖ) iletişim ve gereken ilgiyi gösterme alt boyutları ortalamasının, cinsel istismar yaşantısı olmayan ergenlerden anlamlı düzeyde düşük olduğunu saptamıştır. Yılmaz (2009) cinsel istismara uğramış ve uğramamış çocukların aile işlevlerini karşılaştırdığı çalışmasında, ADÖ'nün iletişim alt boyutunda cinsel istismara uğramış çocukların aleyhinde anlamlı fark tespit etmiştir. Mollerstrom, Patchner ve Milner (1992) aile işlevleri ve çocuk istismar potansiyeli arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında; aile çatışması, aile bağları, açıklık, evlilik doyumunu ve olumlu etkileşim kalıpları ile çocuk istismarı potansiyeli arasında anlamlı ilişkiler tespit etmişlerdir. Meyerson ve ark. (2002) çocuklukta cinsel istismar, fiziksel istismar, aile ortamı ve cinsiyetin ergenlerin psikolojik uyumu üzerine etkisini araştırdığı çalışmasında; fiziksel ve/veya cinsel istismara uğrayan kadınların, uğramayanlara göre aile ortamını daha çatışmalı ve daha az uyumlu olarak algıladıkları görülmüştür. Ayrıca bu çalışmada, fiziksel istismara uğrayan erkeklerin, uğramayanlara göre aile ortamını daha çatışmalı algıladıkları, cinsel istismar yaşantısı olan ve olmayan erkeklerin ise aile fonksiyonlarını algılayışlarında fark olmadığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de ve dünyada istismar ile ilgili yapılan çalışmalar dikkate alındığında, fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismarın farklı boyutları ile ilgili yapılmış birçok çalışma bulunmasına rağmen, istismar yaşantıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiyi araştıran sınırlı çalışmaya rastlanmıştır (Mollerstrom, Patchner ve Milner 1992; Önen-Doğan, 2009; Yılmaz, 2009). Mevcut olan çalışmaların da istismarın bir boyutu (cinsel istismar) ile aile işlevleri arasındaki ilişkiye yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkilerin birlikte ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmadığı için konu çalışmaya değer görülmüştür. Çocukluk dönemindeki istismar yaşantılarının ergenlik ve yetişkinlik yıllarında bireyin ruh sağlığı üzerinde ciddi etkiler bırakabileceği düşünüldüğünde, bu istismar yaşantılarının hangi ailesel koşullarda daha yaygın olduğunun belirlenmesi, hem bu aile koşullarının düzeltilmesinde hem de bu koşullara maruz kalan bireylerin iyileştirilmesinde etkili olacağı öngörülmüştür. Bu bağlamda araştırmanın, Türkiye'deki istismar sorununun anlaşılması ve önlenmesi ile ilgili çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada, ergenlerin çocukluk döneminde yaşadıkları fiziksel istismar, duygusal istismar-

ihmal ve cinsel istismar yaşantılarının aile işlevleri tarafından yordanma gücü belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma Grubu

Bu çalışma, 2010/2011 eğitim-öğretim yılında Gaziantep merkez ilçelerinde resmi liselerin 9, 10, 11 ve 12. sınıflarında öğrenim gören 324 ergen ile yapılmıştır. Araştırma grubunun 173'ü (% 53.4) kız, 151'i (% 46.6) erkektir. Grubun yaş ortalaması 16.97 (SS:1.22), kardeş sayısı ise 1-18 arasında değişmektedir. Örneklemin 308'inin (% 95.7) babası sağ, 313'ünün (%96.6) annesi sağ ve 297'sinin (% 917) anne-babası birlikte yaşamaktadır. Çalışma grubunun 263'ünün (%81.2) ailesinin aylık geliri 2000 TL'nin altında, 47'sinin (%14.4) ise 2000 TL'nin üstündedir. Çalışmaya katılan ergenlerin 275'inin (%85) annesi, 187'sinin (58.1) babası ilkökul veya daha düşük bir eğitim düzeyine sahipken, 48'inin (% 14.8) annesi, 135'inin (% 41.8) babası ortaokul veya daha üstü bir eğitim seviyesine sahiptir.

Ölçme Araçları

Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ): Ölçme aracı orijinali Bernstein ve ark. (1994) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması ise Aslan ve Alpaslan (1999) tarafından yapılan 40 maddelik, puanlaması "hiçbir zaman" ve "çok sık" arasında değişen beşli dereceli Likert tipi bir kendini değerlendirme aracıdır. Aslan ve Alpaslan üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları geçerlik çalışmaları kapsamında ölçeğin fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismarı yansıtan bir faktör yapısına sahip olduğunu belirlemişlerdir. Güvenirlik çalışması kapsamında ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının fiziksel istismar için .94, duygusal istismar ve ihmal için 0.95 ve cinsel istismar için .94 olduğunu, ölçeğin genelinde ise .96 olduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırma kapsamında ise ölçeğin ergenler üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. 410 ergenden (15-18 yaş) elde edilen veriler üzerinden doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve faktör yapısının Aslan ve Alpaslan'ın 1999'da elde ettiği faktör yapısını doğruladığı ve uyum indislerinin oldukça iyi uyum değerlerine sahip olduğu gözlenmiştir ($X^2=745.09$; CFI = .91; TLI = .90.23; RMSEA= 0.04); ancak ergen örnekleminde üniversite örneklemindekinden farklı olarak faktör yükü .30'un altında kalan beş madde ölçme aracından çıkarılmıştır. Bu çalışma kapsamında ölçeğin yapılan güvenilirlik çalışmasında ise ölçeğin alt ölçekler ve genelinde Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarına bakılmış, fiziksel istismar için .85, duygusal istismar ve ihmal için .89, cinsel istismar için .72 ve genel ölçek için ise .90 olarak hesaplanmıştır. Bütün bu yapılan istatistiksel analizler sonrasında, ölçme aracının ergenler üzerinde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ): Ölçek, Epstein tarafından 1983'te geliştirilmiş, Türkçeye Bulut (1990) tarafından uyarlanmış, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği, bilinen grupların karşılaştırılması tekniği ile gerçekleştirilmiştir. ADÖ yirmi beş boşanma sürecinde olan, yirmi beş de evliliklerini sürdüren çiftlerden birine uygulanmıştır. Her iki grupta elde edilen puan ortalamaları arasındaki fark, tüm alt boyutlar için ayrı ayrı t-testi ile test edilmiştir. Ölçek, 100 psikiyatrik hastanın aile üyelerine (190 kişi) ve psikiyatrik hastası bulunmayan 70 aileye (170 kişi) uygulanmıştır. Ölçeğin boşanma sürecinde olan ve olmayan aileler ile psikiyatrik hastası olan ve olmayan ailelere uygulanması sonucunda, alt ölçeklerin puan ortalamaları arasındaki farkların anlamlı olması, ölçeğin grupları birbirinden manidar düzeyde ayırt ettiğini göstermektedir. Ölçeğin uyum geçerliliğini incelemek amacıyla, yirmi beş evli kişiye Evlilik Yaşam Ölçeği ve ADÖ birlikte uygulanmıştır. Evlilik Yaşam Ölçeği on sorudan oluşan ve kişinin evlilikteki doyumunu ölçmek amacıyla geliştirilmiş bir ölçektir. Bu nedenle, ADÖ'nün sadece "Genel Fonksiyonlar" alt ölçeği ile karşılaştırılmış ve sonuçta Pearson Momentler Çarpımı korelasyon katsayısı 0.66 olarak bulunmuştur ($p<0.001$).

Ölçeğin iç tutarlılığını saptamak amacıyla, 67 kişinin ADÖ'ye verdikleri cevaplar üzerinden, her bir alt boyut için ayrı ayrı Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin puan değişmezliğini belirlemek amacıyla, üniversite öğrencileri ve çalışanlarından oluşan kişiye ADÖ üç hafta ara ile iki kez uygulanmış, her iki uygulama puanları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı korelasyon

katsayısı ile hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı ve puan değişmezliği $p < 0.001$ düzeyinde anlamlı sonuç vermiştir. Bu sonuçlar, ölçeğin güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

Ölçek, toplam 60 madde içermektedir. Bu maddelerden altı soru problem çözme (PÇ), dokuz soru iletişim (İL), on bir soru roller (RL), altı soru duygusal tepki verebilme (DTV), yedi soru gereken ilgiyi gösterme (GİG), dokuz soru davranış kontrolü (DK) ve on iki soru genel işlevler (Gİ) alt testlerini gösterir. Her madde bir ile dört arasında bir puan alır. Tüm maddelerde bir puan sağlıklı cevabı, dört puan ise sağlıksız cevabı simgelemektedir. Ölçek ve alt boyutlarından alınan yüksek puanlar, aile işlevlerindeki sağlıksızlığa işaret eder.

Yöntem

Verilerin Toplanması

Araştırma, ilişkisel tarama modelinde desenlenmiştir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasındaki değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar2002: 81). Araştırmanın verileri 2010-2011 eğitim-öğretim yılı Kasım- Aralık aylarında Gaziantep merkez ilçelerindeki farklı sosyoekonomik düzeye sahip üç resmi lisenin 9,10,11,12. sınıflarında eğitim gören öğrencilerden toplanmıştır. Araştırmacı çalışmanın içeriği ile ilgili öğrencileri bilgilendirdikten sonra ölçekleri öğrencilere dağıtmış ve cevaplamalarını istemiştir. Ölçeklerin cevaplanması yaklaşık 20–25 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Aile işlevlerinin istismar yaşantılarına göre düşük veya yüksek grupta yer almayı yordama gücünü belirlemek için lojistik regresyon analizi yapılmıştır. ADÖ ve ÇÖYÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayıları hesaplanarak belirlenmiştir. Bağımlı değişkenlerin normal dağılım göstermemesi nedeni ile yüksek ve düşük grupların kesme noktası belirlenirken uç değerlerden etkilenmeyen ortanca ve çeyrek sapma değerleri kullanılmıştır. Lojistik regresyon analizi için istismar yaşantılarına göre düşük ve yüksek grupların belirlenmesinde ortanca değerinin 0.5 çeyrek sapma altı ve üstü kesme noktası olarak alınmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantılarının aile işlevleri tarafından yordama düzeyi incelenmeden önce bu iki değişken arasındaki korelasyon incelenmiştir. ÇÖYÖ ve ADÖ'nün alt boyutları arasındaki ilişkiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo1.

ADÖ ve ÇÖYÖ'nün Alt Boyutları Arasındaki Spearman Korelasyon Katsayıları

	Fİ	Dİİ	Cİ	PÇ	İL	RL	DTV	GİG	DK	Gİ
Fİ	-									
Dİİ	.53*	-								
Cİ	.38*	.17*	-							
PÇ	.38*	.55*	.14**	-						
İL	.37*	.53*	.15*	.55*	-					
RL	.42*	.56*	.25*	.55*	.51*	-				
DTV	.44*	.62*	.14**	.54*	.66*	.55*	-			
GİG	.46*	.48*	.19*	.32*	.39*	.48*	.50*	-		
DK	.26*	.34*	.14**	.28*	.23*	.32*	.26*	.28*	-	
Gİ	.53*	.71*	.17*	.71*	.68*	.67*	.77*	.55*	.34*	-

* $p < .01$; ** $p < .05$

Fİ: Fiziksel İstismar, Dİİ: Duygusal İstismar-İhmal, Cİ: Cinsel İstismar, PÇ: Problem Çözme, İL: İletişim, RL: Roller, DTV: Duygusal Tepki Verebilme, GİG: Gereken İlgiyi Gösterme, DK: Duygusal Kararlılık, Gİ: Genel İşlevler.

ADÖ ve ÇÖYÖ alt boyutları arasındaki ilişkiyi gösteren tablo incelendiğinde, ÇÖYÖ'nün fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismar alt boyutlarından elde edilen puanların ADÖ'nün tüm alt boyutları ile anlamlı pozitif bir ilişki içerisinde olduğu gözlenmiştir. Alt boyutlar bazında incelendiğinde ise en düşük ilişkinin cinsel istismar ile ADÖ alt boyutları arasında olduğu, duygusal istismar-ihmal ile ADÖ alt boyutları arasında görece olarak daha yüksek bir ilişki olduğu, fiziksel istismar ile ADÖ alt boyutları arasında ise orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin ADÖ'nün alt boyutlarından aldıkları puanların, çocukluk dönemindeki düşük ve yüksek fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismar yaşantılarını yordama gücünü belirlemek amacıyla lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Fiziksel istismar ve duygusal istismar-ihmal açısından yüksek ve düşük gruplarının belirlenmesinde bu alt ölçeklerden alınan puanların medyanının 0.5 çeyrek sapma değerleri kesme noktası olarak kabul edilmiştir. Cinsel istismar yaşantıları için yüksek ve düşük grupların belirlenmesinde ise hiç istismara uğramayanlar “_istismar yok_”, en az bir kez istismara uğrayanlar ise “_istismar var_” olarak gruplandırılmıştır. İstismar yaşantılarının normal dağılım göstermemesinden dolayı uç değerlerden etkilenmeyen medyan ve çeyrek sapma değerleri tercih edilmiştir.

Lojistik regresyon analizi sonucunda tüm bağımsız değişkenleri kapsayan modelin başlangıç modeline göre ergenlerin çocukluk dönemi fiziksel istismar ($X^2= 83.740$, $sd= 7$, $p<.001$, $n=132$), duygusal istismar-ihmal ($X^2= 108.641$ - $sd= 7$ $p<.001$ $n= 157$) ve cinsel istismar ($X^2= 22.595$ - $sd= 7$ $p<.005$ $n= 311$) yaşantılarına göre yüksek ve düşük gruplara ayrılmasını anlamlı olarak daha iyi yordadığı tespit edilmiştir. Yordayıcı değişkenlerin tümünü kapsayan model fiziksel istismarın % 64'ünü, duygusal istismar ve ihmalin % 69'unu ve cinsel istismarın %10'unu açıklamaktadır.

Lojistik regresyon modelinin bir bütün olarak uyumunu değerlendiren Hosmer ve Lemeshow sonuçlarına göre fiziksel istismar ve duygusal istismar-ihmal alt ölçeklerinin model veri uyumu yeterli düzeydedir ($p>.05$). Bir başka deyişle bu alt ölçeklerden elde edilen puanlara yüksek ve düşük gruplarda bulunan ergenlerin gözlenen ve beklenen frekansları arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna varılabilir. Cinsel istismar alt ölçeğinden elde edilen Hosmer ve Lemeshow değerleri ise istismar var ve istismar yok gruplarında bulunan ergenlerin gözlenen ve beklenen frekansları arasında anlamlı bir fark olduğu, yani veri model uyumunun yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılabilir ($p<.05$).

Yapılan analiz sonucunda oluşan modelin çocukluk dönemi fiziksel istismar yaşantısı düşük düzeyde olan 50 kişiden 39'unu (%78), yüksek düzeyde olan 82 kişiden 69'unu (%84); çocukluk dönemi duygusal istismar-ihmal yaşantısı düşük düzeyde olan 52 kişiden 40'ını (%77), yüksek düzeyde olan 105 kişiden 96'sını (%91); çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantısı olmayan 219 kişiden 210'unu (%96), cinsel istismar yaşantısı olan 92 kişiden 12'sini (%13) doğru olarak sınıflandırdığı tespit edilmiştir.

Tablo2.

Ergenlerin ADÖ Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukluk Dönemi Fiziksel İstismar Yaşantılarını Yordamaya İlişkin Lojistik Regresyon Sonuçları

Değişken	Beta	Standart H.	Walt	Sd	p	Exp(β)
Problem Ç.	.075	.656	.013	1	.910	1.077
İletişim	.422	.888	.226	1	.635	1.525
Roller	1.139	.908	1.575	1	.209	3.125
Duy. tepki ver.	-1.190	.720	2.728	1	.099	.304
Gereken ilgiyi göst.	2.252	.748	9.061	1	.003	9.509
Davranış kontrolü	-.654	1.097	.355	1	.551	.520
Genel işlevler	4.140	1.243	11.102	1	.001	62.80
Sabit	-11.460	3.032	14.289	1	.000	.000

Lojistik regresyon analizi sonucu oluşan modelin anlamlılığını test eden yöntemlerden biri de modelde yer alan her bir değişkenin modele katkısını araştıran Walt istatistiğidir. (Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk,2010:85) Tablo 2’de görüldüğü üzere analiz sonucu oluşan modelde çocukluk dönemi fiziksel istismar yaşantılarına göre yüksek veya düşük grupta yer almaya ADÖ’nün “gereken ilgiyi gösterme” ve “genel işlevler” alt boyutları anlamlı bir katkı sağlamaktadır.

Tablo 3.

Ergenlerin ADÖ Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukluk Dönemi Duygusal İstismar-İhmal Yaşantılarını Yordamaya İlişkin Lojistik Regresyon Sonuçları

Değişken	Beta	Standart H.	Walt	Sd	p	Exp(β)
Problem Ç.	-.581	.727	.638	1	.424	.559
İletişim	2.311	.948	5.939	1	.015	10.089
Roller	-.004	.979	.000	1	.997	.996
Duy.tep.ver.	1.151	.831	1.916	1	.166	3.161
Gereken ilgiyi göst.	.495	.846	.341	1	.559	1.640
Davranış kontrolü	.901	1.235	.532	1	.466	2.461
Genel işlevler	2.378	1.252	3.610	1	.057	10.783
Sabit	-13.131	2.975	19.481	1	.000	.000

Tablo 3’teki Walt testi istatistikleri incelendiğinde, çocukluk dönemi duygusal istismar – ihmal yaşantılarına göre yüksek veya düşük grupta bulunmaya ADÖ’nün “iletişim” alt boyutu anlamlı bir katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.

Ergenlerin ADÖ Alt Ölçeklerinden Aldıkları Puanların Çocukluk Dönemi Cinsel İstismar Yaşantılarını Yordamaya İlişkin Lojistik Regresyon Sonuçları

Değişken	Beta	Standart H.	Walt	Sd	p	Exp(β)
Problem Ç.	-.302	.284	1.135	1	.287	.739
İletişim	.365	.380	.920	1	.337	1.440
Roller	1.111	.441	6.333	1	.012	3.037
Duy.tepki ver.	-.206	.335	.376	1	.540	.814
Gereken ilgiyi göst.	.316	.325	.942	1	.540	.814
Davranış kontrolü	.466	.441	1.115	1	.291	1.594
Genel işlevler	.139	.448	.097	1	.756	1.149
Sabit	-5.026	1.130	19.765	1	.000	.007

Tablo 4'te görüldüğü üzere Walt değerlerine göre çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantısı olan ve olmayan grupta yer almaya anlamlı katkı sağlayan en önemli ADÖ alt boyutu "Roller" dir.

Tartışma

ADÖ ve ÇÖYÖ alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, ÇÖYÖ'nün fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismar alt boyutlarından elde edilen puanların ADÖ'nün tüm alt boyutları ile anlamlı bir ilişki içerisinde olduğu gözlenmiştir. Alt boyutlar bazında incelendiğinde ise en düşük ilişkinin cinsel istismar ile ADÖ alt boyutları arasında olduğu, duygusal istismar-ihmal ile ADÖ alt boyutları arasında görece olarak daha yüksek bir ilişki olduğu, fiziksel istismar ile ADÖ alt boyutları arasında ise orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ADÖ'nün iletişim, problem çözme, gereken ilgiyi gösterme gibi alt boyutlarının aile içi etkileşimi belirlemeye çalıştığı, çocukluk çağı duygusal istismar ve ihmalin de aile içi ilişkilerle yakın bir ilişkisinin olması, bu değişkenler arasında yüksek korelasyonu açıklayabilir.

Lojistik regresyon analizi sonucunda tüm bağımsız değişkenleri kapsayan modelin başlangıç modeline göre ergenlerin çocukluk dönemi fiziksel istismar, duygusal istismar-ihmal ve cinsel istismar yaşantılarına göre yüksek ve düşük gruplara ayrılmasını anlamlı olarak daha iyi yordadığı tespit edilmiştir. Yine bu analiz sonucuna göre fiziksel istismar ve duygusal istismar-ihmal alt ölçeklerinin model veri uyumunun yeterli düzeyde olduğu, cinsel istismar alt ölçeğinin veri model uyumunun yeterli düzeyde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgulardan hareketle aile işlevlerinden fiziksel istismar ve duygusal istismar-ihmalin iyi düzeyde kestirilebileceği, ancak cinsel istismarın ön görülmesinde modelin diğer istismar türleri kadar etkili olmadığı söylenebilir. ADÖ'nün daha çok aile örüntüsü ve aile üyelerinin birbirleri ile olan ilişki ve etkileşimlerinin niteliğini değerlendirdiği düşünüldüğünde düşük aile işlevleri, çocuğu kısıtlamak, aşağılamak, suçlamak, tehdit etmek, korkutmak, alay etmek, reddetmek şeklinde ifade edilen duygusal istismar ve ihmale (WHO, 2006) yol açması beklenebilir. Fiziksel istismarın ise ebeveynin veya çocuktan sorumlu kimselerin çocuğu örsellemeleri ve çocukta görülebilir hasar ve berelenmelere yol açan saldırıda bulunmaları (Topçu, 2009) olarak düşünüldüğünde, bu davranış özelliklerini gösteren ailede yetişen bir çocuğun aile fonksiyonlarını olumsuz olarak algılaması beklenilebilir. Aile işlevlerinin çocukların cinsel istismarını yordamada diğer istismar türlerine göre yetersiz kalması, cinsel istismarda bulunan kişilerin çoğunluğunun istismar davranışı dışında herhangi bir psikolojik bozukluğunun olmamasından (Çavlin-Bozbeyoğlu, 2009) kaynaklanabilir.

Meyerson ve ark. (2002) çalışmasında; fiziksel ve/veya cinsel istismara uğrayan kız ergenlerin, uğramayanlara göre aile ortamını daha çatışmalı ve daha az uyumlu olarak algıladığı, fiziksel istismara uğrayan erkek ergenlerin, uğramayanlara göre aile ortamını daha çatışmalı algılarken, aile uyumu açısından iki grup arasında fark gözlenmemiştir. Cinsel istismar yaşantısı olan ve olmayan erkeklerin aile fonksiyonlarını algılayışlarında fark tespit edilmemiştir.

Analiz sonucu oluşan modelde çocukluk dönemi istismar yaşantılarına göre yüksek veya düşük grupta yer almaya, fiziksel istismar için ADÖ'nün gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt boyutlarının, duygusal istismar ve ihmal için iletişim alt boyutunun anlamlı bir katkı sağladığı görülmüştür. Gereken ilgiyi gösterme alt boyutunun maddeleri incelendiğinde, aile üyelerinin sadece kendilerini değil eşgüdüm halinde aileyi önemseyip önemsemedikleri, genel işlevler alt boyutu ile de aile üyelerinin birbirine yakınlık ve güveni araştırılmaktadır. Fiziksel istismara uğrayan bireylerin ailesinden kendini yalıtacağı, aileye olan güveninin azalacağı düşünüldüğünde, bu değişkenlerin fiziksel istismarı yordamada etkili olması daha iyi anlaşılabilir. Aile içi işlevsel olmayan iletişim, aile üyelerinin özellikle de anne-babanın çocuğa yönelik olumsuz sözleri, aşağılayıcı ifadeleri duygusal istismar ve ihmal olarak değerlendirildiğinde, aile içerisinde yaşanan bu olumsuzluklar aile içi iletişimde sorunlar olduğuna işaret etmekte ve ergenin ailesi ile iletişimini olumsuz algılamasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada aile işlevleri alt boyutlar bazında değerlendirildiğinde, ADÖ'nün roller alt boyutunun ergenlerin çocukluk dönemi cinsel istismar yaşantılarını yordamada modele anlamlı bir katkı sağladığı görülmüştür. Cinsel istismar ile aile işlevlerini birlikte değerlendiren çalışmalara bakıldığında; Önen-Doğan (2009) cinsel istismara uğrayan ergenlerin uğramayanlara göre ADÖ'nün iletişim ve gereken ilgiyi gösterme alt boyutlarında, Yılmaz (2009) ise ADÖ'nün iletişim alt boyutunda, cinsel istismara uğramış çocukların uğramamış olanlara göre daha düşük aile işlevi gösterdiğini saptamıştır. Söz konusu çalışmalarda çocuk veya ergenler istismar yaşantılarına yakın bir zamanda aile işlevleri değerlendirilirken, bu çalışmada ergenlerin çocukluk döneminde yaşadıkları cinsel istismar yaşantısı değerlendirilmektedir. Örneklem grupların yapısı arasındaki farklar da çalışmaların bulgularının farklılaşmasına neden olmuş olabilir. Çünkü Önen-Doğan (2009) ve Yılmaz'ın (2009) çalışmaları cinsel istismar şüphesi ile hastaneye başvurmuş ve cinsel istismara uğradığı tıbbi olarak kesinleşmiş klinik örneklem üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ise cinsel istismarın olup olmadığı ergenlerin kendi kişisel beyanlarına dayanılarak belirlenmiştir. Ayrıca aile üyelerinin özellikle de anne-babanın sorumluluklarını yerine getirmemesi, ailede görev dağılımının belirsiz olması veya üyelerin rollerinden memnuniyetsiz olması çocukları istismar yaşantılarına maruz kalmaya açık hale getirebilir. Diğer yandan sosyal öğrenme kuramı temel alınarak bakıldığında, aile içerisinde anne veya babanın rollerini yerine getirememesi veya aile yapısında pasif kalması, onları model alan çocuklarının da istismar yaşantıları karşısında kendini korumada ve hayır diyebilmede yetersiz kalacağı düşünülebilir.

Sonuç ve Öneriler

Aile işlevlerine bakarak fiziksel istismar ve duygusal istismar-ihmal iyi düzeyde, cinsel istismar ise zayıf düzeyde tahmin edilebilir, bu tahminlerden hareketle de önleyici müdahalelerde bulunulabilir ve aile işlevlerinde yapılacak iyileştirmeler yoluyla çocukluk dönemi istismar yaşantıları azaltılabilir. İstismar yaşantılarının, özellikle cinsel istismar yaşantılarının, çoğunlukla gizli kaldığı düşünüldüğünde aile işlevlerinden hareketle risk altındaki çocuk ve ergenlerin belirlenip önleyici/iyileştirici çalışmaların yapılması önem taşımaktadır. Özellikle fiziksel istismarı kestirme ve önlemede ADÖ'nün "gereken ilgiyi gösterme", "genel işlevler", duygusal istismar ve ihmali tahmin ve önlemede "iletişim", cinsel istismarı kestirim ve önlemede ise "roller" alt boyutu dikkatle incelenebilir.

Bu araştırmanın örneklemini liselere devam eden ergen grup ile sınırlı tutulduğu için elde edilen bulgular, ergenlik döneminin tamamını temsil etmesi noktasında sınırlı kalmıştır.

Farklı araştırmacılar tarafından değişik gelişim dönemlerinde olan bireylerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile aile işlevleri arasındaki ilişkiler incelenebilir, aile işlevlerine yönelik iyileştirici müdahale programlarının istismar yaşantılarını azaltmada etkili olup olmadığı sınanabilir.

Kaynakça

- Aslan, S.H., Alparslan, Z.N. (1999).Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği'nin Bir Üniversite Öğrencisi Örneğinde Geçerlik, Güvenirlik ve Faktör Yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 10,4, 275-285.
- Bal, S. (2010). *Çocukluk Örselenme Yaşantıları, Ana-Baba-Ergen İlişki Biçimleri ve Sosyal Destek Algısının, Kural Dışı Davranışlarla İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Bernstein, D.P; Fink, L; Handelsman, L; Foote, J; Lovejoy, M; Wenzel, K; Sapareto, E. And Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *American Psychiatric Association*, 151,1132-1136.
- Bulut, I. (1990) *Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) El Kitabı*. Ankara: Özgüzel Matbaası.
- Bulut, F. (2010) *Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği, aile risk faktörleri ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Bulut, F. ve Çeçen-Eroğul A.R. (2011) *Ergenlerde Görülen Kuraldışı Davranışların Yordayıcısı Olarak Anne-Baba Evlilik Çatışması ve Çocukluk Örselenme Yaşantısı*. XI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresinde sunulan bildiri. İzmir.
- Çavlin-Bozbeyoğlu, A. (2009) *Türkiye'de Ensest Sorununu Anlamak*. Nüfus Bilim Derneği. Damla Matbaacılık. Ankara.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010) *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*.Pegem Akademi Yayınları. Ankara.
- Egan-Sage, E. And Carpenter,J. (1999) Family Characteristics of Children in Cases of Alleged Abuse and Neglect. *Child Abuse Review*. 8, 301-313
- Er, T. (2010). *Cinsel İstismara Maruz Kalan ve Kalmayan Ergenlerin Anksiyete, Depresyon ve Benlik Algısı Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi.
- Fears, T.R., Benichou, J., and Gail, M.H. (1996) A reminder of the fallibility of the Wald statistic, *The American Statistician*. 50, 226-7
- Gölge, Z.B. (2005) Cinsel Travma Sonrası Olsuna Ruhsal Sorunlar. *Nöropsikiyatri Arşivi*: 42 (1.2.3.4) 19-28.
- Herrenkohl, T.I. and Herrenkohl, R.C. (2007) Examining the overlap and prediction of multiple forms of child maltreatment, stressors, and socio economic status: alongitudinal analysis of youth outcomes. *Springer Science + Business Media*, 553-562
- Higgins, D.J. and McCabe, M.P. (2003) Maltreatment and family dysfunction in childhood and the subsequent adjustment of children and adults. *Journal of Family Violence*, 18, 2, 107-120.
- Hosmer, D.W and Lemeshow, S.(2000). *Applied Logistic Regression*, New York : Wiley
- Kalyencioğlu, D. ve Kutlu, Y. (2010) Ergenlerin aile işlevi algılarına göre uyum düzeyleri. *İ.Ü.F.N. Hem. Dergisi*. 18, 2, 56-62.
- Karasar, N. (2002) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Nobel Yayınları. Ankara.
- Kent, A.,Waller, G., Dagnan, D. (1999) A greater role of emotional than physical or sexual abuse in predicting disordered eating attitudes: the role of mediating variables. *International Journal of Eating Disorders*, 25, 2,159-167.

- Manion, I., Firestone, P., Cloutier, P., Ligezinska, M., McIntyre, J., Ensom, R. (1998) Child extra familial sexual abuse: predicting parent and child functioning. *Child Abuse & Neglect*, 22, 12, 1285-1304. Elsevier Science Ltd. USA.
- Meyerson LA, Long PJ, Miranda and et al. (2002) The influence of childhood sexual abuse, physical abuse, family environment, and gender on the psychological adjustment of adolescents. *Child Abuse & Neglect*. 26, 4, 387-405
- Mollerstrom, W.W., Patchner, M.A. and Milner, J.S. (1992). Family functioning and child abuse potential. *Journal of Clinical Psychology*. 48, 4, 445-454
- Mullen, P.E; Martin, J.L; Anderson, J.C; Romans, S.E. and Herbison, G.P. (1996). The long-term impact of the physical, emotional ve sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse and Neglect*, 20, 1, 7-21.
- Önen- Doğan, Ö. (2009) *Cinsel İstismara Uğrayan Ergenlerde Bireysel, Ailesel ve İstismara Ait Özelliklerin Tanımlanarak, İstismara Uğrama ve Psikiyatrik Bozukluk Oluşumu Üzerine Etkilerinin Araştırılması: Kontrollü Bir Çalışma*. Uzmanlık Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi
- Öztop, D.B., Özcan, Ö.Ö. (2010) Cinsel İstismar Vakalarının Sosyo Demografik ve Klinik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *New/Yeni Symposium Journal* • www.yenisymposium.net. Vol. 48, 4.
- Özatça, A. (2009). *Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi.
- Palabıyıkoglu, R., Azizoğlu, S., Özayar, H. ve Ercan, A. (1993). İntihar Girişimlerinde Bulunanların Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi. *Kriz Dergisi*, 1, 2, 69-75
- Topçu, S. (2009). *Silinmeyen İzler*. Phoenix Yayınevi. Ankara.
- Topçu, S. (2009). *Cinsel İstismar*. Phoenix Yayınevi. Ankara.
- Tuna, S. (2010) *Aile İçi Çocuk İstismarı: Annelerin Bazı Risk Faktörleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul üniversitesi.
- WHO (2010) <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>
- WHO (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. Genova.
- Yılmaz, G. (2009). *Cinsel İstismara Uğramış ve Uğramamış 6-12 Yaş Grubundaki Çocukların Aile Resmî Çizimleri, Davranış Sorunları ve Ailelerin İşlevsel Özelliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi.